

Kronstadt 1921

Ingemar Johansson

Man kan inte betrakta händelserna i Kronstadt 1921 utan att ta hänsyn till hela den unika, ryska samhällsutvecklingen i början av 1900-talet. För första gången i historien stred då en revolutionär arbetarrörelse mot de kapitalägande klasserna utan att ta omvägen över en borgerlig, parlamentarisk "demokrati". Inte så att en sådan saknade förespråkare, men den blev på det hela taget aldrig etablerad. Den ryska revolutionsrörelsen bekräftade ett faktum: bönder, arbetare och soldater hade funnit en annan organisationsform - råden, eller med det ryska ordet sovjeterna. Dessa hade sprungit fram redan under 1905 års oroligheter, och Oskar Anweiler menar i "Die Rätebewegung in Russland, 1905-1921" (Leiden 1958) att de har förelöpare redan i det slutande 1800-talets strejkrörelser.

Under 1917 aktualiserades hur som helst sovjettanken mycket snabbt. Det var fråga om en utpräglat folklig rörelse. Av de politiska organisationerna var det bara frihetliga socialisterna och vänsterrevolutionärer (båda dessa strömningar hade för övrigt ett högst begränsat inflytande) som fattade galoppen. Bolsjevikerna var av naturliga skäl principiellt - och till en början öppet fiender till en samhällsorganisation som grundade sig på rådets makt. Lenin fick utstå åtskilligt med spott och spe och anklagelser för "småborgerlig anarkistisk avvikelse", när han rekommenderade avsteg från partilinjerna och rättning i sovjetledet. Det kan vara värt att påminna om detta: sovjeterna var inte någon leninistisk skapelse - det är däremot det dåliga skämtet med en "högsta sovjet".

De ursprungliga sovjeterna var fabriks- och lantarbetarorganisationer. De utgjordes av representanter som valdes efter lokalt skiftande principer och samordnades regionalt. Grundläggande för sovjeterna var att de representerade arbetarklassen i dess helhet och inte något speciellt parti, att dess medlemmar betraktade sig själva som bärare och byggare av ett nytt samhälle, och att valda delegater var återkallbara och stod i direkt ansvarsförhållande till och daglig kontakt med sina väljare. Så uppstod till en början en dubbelmakt, där bolsjevikpartiet hade den politiska makten och sovjeterna den ekonomiska.

Lenin och hans bolsjevikerna hade för all del åtskilligt att tampas med - inbördeskrig och missväxt och hungersnöd, men väl så högt på listan stod detta som manifesteras i Kronstadt: det gällde att likvidera sovjeternas makt. "Krigskommunismen" passade härvidlag givetvis bolsjevikpartiet som hand i handske, men det var sannoligen inte för dess skull som folket hade kastat den gamla regimen över ända.

När så inbördeskriget äntligen vid årsskiftet 1920-21 hade förts till ett segerrikt slut, kom bolsjevikregeringen på direkt kollisionkurs med de arbetande massor i vilkas namn den så gärna militariserade hela samhällslivet.

Den 23 februari 1921 drabbades "arbetar- och bonderegeringen" av alla regeringars stora skräck: en löpeld av vilda strejker bröt ut i det nya rikets mest industrialiserade stad, Petrograd. Dessa "försinkanden", som den leninistiska eufemismen löd, omfattade snart i stort sett allt vad Petrograd ägde av tyngre industri.

De strejkande krävde bättre leveranser, de lokala marknadernas återinförande, rörelsefrihet inom ett område av fem mil runt Petrograd och bortdragande av de milisavdelningar som bevakade vägarna till och från staden. I flera fabriker ställdes också mer politiska krav: yttrande- och tryckfrihet, frigivande av politiska fångar ur arbetarklassen. Vad gjorde bolsjevikledningen? Tog den upp saken till diskussion med arbetarna, försökte den på något sätt förklara sig? Ingalunda. Den utfärdade undantagstillstånd.

En delegation från Kronstadt, där de rådssocialistiska stämningarna hade varit starka i många år, besökte de strejkande fabriker i Petrograd och återvände efter några dagar hem. Man avlade rapport och den 28 februari antogs den så kallade Kronstadt-resolutionen ombord på slagskeppet "Petropavlovsk". Eftersom den kom att utgöra något av hela upprorets program återges den här in extenso:

1. Omedelbara nyval till sovjeterna. De nuvarande sovjeterna uttrycker inte längre arbetarnas och böndernas vilja. Nyvalen ska ske genom sluten omröstning och föregås av fri valpropaganda.
2. Yttrande- och tryckfrihet för arbetare och bönder, för anarkister och socialistiska vänsterpartier.
3. Mötesrätt. Fria fackliga organisationer och bondesammanslutningar.
4. Organiserandet av en konferens för partilösa arbetare, soldater och matrosar från Petrograd, Kronstadt och Petrograd-distriktet.

5. Frigivandet av alla politiska fångar tillhörande de socialistiska partierna och av alla fängslade arbetare och bönder, soldater och matrosar tillhörande arbetarklass- och bondeorganisationer.
6. Val av en kommission för revidering av processerna mot dem som förpassats i fängelse och koncentrationsläger.
7. Avskaffandet av alla politiska sektioner inom vapenmakten, eftersom inget parti bör ha privilegier för propagerandet av sina idéer eller för detta ändamål motta statsunderstöd. I de politiska sektionernas ställe bör olika kulturella grupper inrättas som understöds av staten.
8. Omedelbart tillbakadragande av de milisavdelningar som spärrar vägarna mellan stad och landsbygd.
9. Lika stora ransoner för alla arbetare med undantag för dem som verkar inom riskfyllda eller hälsovådliga industrigrenar.
10. Avskaffandet av kommunistiska partiets truppavdelningar inom alla militära enheter och av de kommunistiska vaktposterna i fabriker och verkstäder. Om vakter behövs ska de tillsättas under iakttagande av arbetarnas synpunkter.
11. Fri nyttjanderätt för bönder till egen jord och egen boskap, förutsatt att de sköter jordbruket själva och inte använder sig av avlönad arbetskraft.
12. Vi uppmanar alla militära enheter och officersskolegrupper att ansluta sig till denna resolution.
13. Vi kräver att pressen ger vår resolution stor spridning.
14. Vi kräver upprättandet av en ambulerande kontrollgrupp bestående av arbetare.
15. Vi kräver att hantverksarbete legaliseras under förutsättning att hyrd arbetskraft inte används.

Denna resolution talar klarspråk och behöver egentligen inte närmare förklaras. Den antogs dagen därpå vid ett allmänt möte för Kronstadts hela befolkning. Sextontusen personer närvarade vid mötet. Blott den centrala partiinstansens representanter röstade emot. De deklarerade att partiet inte skulle lämna ifrån sig makten utan väpnad kamp, och vid ett nytt massmöte dagen därpå uttalade sig två av dem provokativt nog för att Kronstadt-sovjeten skulle arresteras dem. Samtidigt valdes en "provisorisk revolutionskommitté", bestående av femton medlemmar. De flesta av dem var erfarna flottister från de båda slagskepp som låg inifrån i Kronstadts hamn, "Petropavlovsk" och "Sevastopol", men här fanns också representanter för flera andra yrkesgrupper. Dess tongivande talesman var av allt att döma understyrmannen ("chefskrivbiträdet" anger en annan källa) Stepan Petritjenko, även om han själv några år senare skulle deklarera att "Kronstadtrevolten var inte resultatet av någon enskild individs aktivitet".

Provisoriska revolutionskommitténs första proklamation kungjorde: "Vi är angelägna om att undvika blodutgjutelse. Vårt syfte är att genom förenade ansträngningar från staden och befästningen skapa de riktiga förutsättningarna för ordentliga och rättvisande val till den nya sovjeten."

Senare samma dag, den 2 mars 1921, ockuperade Kronstadts invånare alla strategiska punkter i staden och tog över statsinstitutionerna, det militära högkvarteret liksom telefon- och telegrafbyggnaderna. Kommittéer valdes genom allmän omröstning på slagskeppen och samtliga regementen. Vid niotiden på kvällen hade flertalet av befästningarna och Röda arméns avdelningar anslutit sig och delegater som anlät från Oranienbaum på fastlandet söder om Kronstadt förklarade sitt stöd för Provisoriska revolutionskommittén.

Man ockuperade också bolsjevikernas tryckeri och gav ut "Kronstadt Izvestija", vari man bland annat kunde läsa: "Kommunistpartiet, statens herrar, har avlägsnat sig från massorna. Det har visat sig oförmöget att leda landet ur dess kris. Otaliga händelser i Petrograd och Moskva har på sistone klart visat att partiet tappat förtroendet för arbetarmassorna. Partiet lämnar arbetarklassens krav utan avseende, eftersom de tror att dessa krav är en följd av kontrarevolutionär aktivitet. Härmed begår partiet ett synnerligen allvarligt misstag."

”Arbetar- och bonderegeringen” reagerade med total oförsonlighet. Lenin lät förklara att revoltörerna i Kronstadt utgjorde ett större hot mot sovjetregimen ”än (de vita generalerna - IJ) Denikin, Judenitj och Koltjak tillsammans”. Än blodigare i truten var Trotskij, arbetsmilitariseringens organisatör och chefsideolog, som förkunnade: ”Vi kommer att skjuta er som raphöns”. Gemensamt utnyttjade dessa båda inpiskare lögnen om Kronstadt som ett vitgardistiskt uppror för att ta loven av den så kallade Arbetaroppositionen (vars krav i mycket liknade dem som uttrycks i Kronstadt-resolutionen) på den just då pågående partikongressen. Och våldresserade som de var i den ”demokratiska centralismens” kadaverexercis tågade minsann flera av Arbetaroppositionens medlemmar ivrigt ut på Bottniska vikens is för att krossa upproret i Kronstadt.

Här gavs nämligen ingen misskund. Bolsjevikregeringen lät uppbåda allt den hade av stridskrafter för att utrota de misshagliga sovjetanhängarna. De första anfällen var visserligen misslyckade (efter vad det verkar inte minst beroende på att flera trupper helst av allt ville solidarisera sig med upprorsmännen), men efter vissa omorganisationer och ökade matransoner rullade ett avslutande och förödande nattligt anfall igång över isen på natten till den 17 mars 1921, och ett dygn senare var den sista verkliga sovjetens saga all. I bolsjevikisk historieskrivning har den militära insatsen och Kronstadtbornas förbittrade motstånd alltid bagatelliserats, för att inte säga förtigits. Det är häröver den ryske författaren Michail Kurajev ironiserar, när han i romanen ”Kapten Dickstein”, från perestrojkans år 1987 (svensk översättning: Hans Björkegren, Brombergs 1989) skriver:

”Med avsevärd snopenhet kommer framtidens krigshistoriker att upptäcka att deltagarna i stormningen av denna förstklassiga kustfästning utifrån isvidder som låg öppna för alla vindar och där man bara kunde ta betäckning bakom stupade kamrater i själva verket drabbades av mycket blygsamma förluster: 527 man - medan dubbelt så många av fästningens försvarare stupade under stormningen; tillfredsställelse väcker också påståendet att endast en av tio anfallande sårades. Ur barmhärtighets- och människokärlekssynpunkt är dessa uppgifter ytterst hugnesamma, låt vara att vissa fullständigt onödiga frågor genast inställer sig. Då var det alltså inte på det viset att exakt hälften av manskapet i Tiulenevs brigad slogs ut under den första stridstimmen? Och en brigad utgörs ju av minst tre regementen. Och alltså förlorade inte heller Reiters brigad, den första som landsteg vid Petrogradkajen i Kronstadt, en tredjedel av manskapet inom loppet av tjugo minuter? Och alltså stupade inte 3:e bataljonen i Nevels regemente vid Italienska dammen? Och brigadskolan, som satts in för att täcka de decimerade och nedkämpade Nevelsoldaternas återtåg - stupade alltså inte heller till sista man? Och följaktligen var det väl inte heller så att chefen för den nästan nedkämpade Fria divisionen, som bitit sig fast i öns ytterkant, rapporterade att han inte kunde hålla stånd längre därför att han inte hade något manskap och att han kanske skulle bli tvungen att retirera för att undvika total förintelse? Av någon anledning är det bara folk i Petrograd som minns att 7:e arméns unge befälhavare den 8 mars satte in 3000 självupppoffrande röda kadetter i stormningen av den 30000 man starka fästningsgarnisonen, att kadetterna på väg till fästningen intog de ointagliga forten med hjälp av bajonetter och handgranater, att de bröt sig in i staden och stred och stupade där utan en tanke på krigaräran, utan en tanke på att historiker, som är rädda för att bli förkylda och få obehag i tjänsten, av hänsyn till högre värden behandlar deras död och utgjutna blod som ett ickefaktum.”

Jag citerar Kurajev så utförligt, dels - givetvis - för att det är så välskrivet, men dels också därför att hans bok är tämligen okänd, till och med i frihetliga kretsar. En parallelläsning av ”Kapten Dickstein” och Ida Metts ”Kronstadt 1921” (svensk utgåva: Libertad 1967, Federativs 1969 och 1981) är nog så fruktbar.

I själva verket var den manspillan som Kurajev nämner så stor att finska utrikesministeriet protesterade och anmodade Sovjetunionen att avdela gränspatruller för att rensa isen från alla de lik som hotade att sköljas upp utefter Finska Vikens stränder. De räknades i tusenden. De som lyckades fly till Finland över isen uppgick till 800, bland dem befann sig mannen på bilden härnedan, revolutionskommitténs ordförande Stepan Petritjenko. Senare samma år lät han återutge samtliga nummer av ”Kronstadt Izvestija” i Prag. Sorgligt nog gjorde Petritjenko så småningom avbön, återvände till Sovjetunionen och förpassades in i glömskan av ”vår store vän och arbetskamrat” - som Stalins indolenta lärjungar än idag kallar honom.

De mest aktiva av dem som blev kvar arkebuserades i det närmaste omedelbart, och 15000 matrosar tvångsflyttades från Kronstadt såsom varande ”politiskt opålitliga”.

Kronstadtupprorets betydelse är dubbel. För det första denna: Kronstadt försvarade en organisationsform, en princip för samhällsförvaltningen som de ryska arbetarna och bönderna hade skapat av egen kraft. För det andra: det bolsjevikparti som har stått modell för all världens marxist-leninistiska partier kan inte acceptera den

formen. Slakten av Kronstadt handlar ytterst om att själva idén med arbetarråd är oförenlig med bolsjevikisk teori och praktik.

Slutligen: från 1921 och framåt har händelserna i Kronstadt 1921 - liksom senare de i Barcelona 1936-37 och i Paris 1968 - använts för att framställa så gott som allt det de själva aldrig var (kontrarevolutionära, fascistiska, oreflekterade, liberala, reformistiska). Och så har Kronstadt - precis som Barcelona och Paris - fortsatt att visa vad både marxist-leninistisk och borgerlig historieskrivning i själva verket är.

Det Anarkistiska Biblioteket

Ingemar Johansson
Kronstadt 1921

Anarki á la chilli

sv.anarchistlibraries.net